

ACADEMICIAN PROFESOR CONSTANTIN DAICOVICIU

EVOCARÉ

Cuvintele evocării caută a se depărta de cele întâlnite în hagiografii. De altfel, personalitatea evocată era situată de unii în alt panteon. I se spunea *Jupiter Tonans*. Cât despre cele apropiate de sfințenie, îmi revin în minte momentele în care modera o conferință ținută de regretatul Dinu Adameșteanu. Acesta-l numise „Patriarhul arheologiei și istoriei vechi românești”. A replicat: – Eu Patriarh ?! – a făcut o figură mirată și ironică. Se afla la vârsta Psalmistului și a străbătut doar jumătate de cale spre vârsta Patriarhului. Complementul Profesorului Adameșteanu nu l-a scutit de penalizări atunci când a avut unele ezitări la limba română. „Aș vrea să vă reamintesc că dl. Dinu Adameșteanu nu este un italian care a învățat limba română, ci un român care a uitat din limba strămoșească”.

L-am văzut prima oară în anul 1960 la Centenarul Universității ieșene. Întâi pe scena Teatrului Național, înveșmântat ca Rector togatus. A moderat o secvență a sesiunii științifice de la Istorie Veche. Fusese descoperită în săpăturile de la Cucuteni ceramică de tip ϵ diferită. „O să terminați alfabetul grecesc și tot la Cucuteni A, B și C o să vă întoarceți!”

Am avut prima discuție un an mai târziu, cu prilejul unei excursii la Cluj, când i-am transmis un mesaj de la Profesorul Nicolae Gostar. M-am recomandat, am reușit să spun câteva cuvinte pe care le consideram potrivite în asemenea ocazii. M-a întrerupt. – De unde ești domnule coleg ? – Păi de la Iași. – De la Iași știi, dar de unde ai venit la Iași, unde te-ai născut ? – Pungești-Vaslui.

– Știai că Academicianul Emil Condurachi e din județul Vaslui ?

– Nu.

– Rău, prima datorie a unui istoric e să-și cunoască marii concetățeni. După ton nu-mi dădeam seama de semnificație.

– Ai ales tema de licență ?

– Da dom' Profesor.

– Ce anume.

– Syrienii și palmirienii în Dacia romană.

– Da ! O să mai stăm de vorbă !

Era un om viguros, voinic de statură potrivită, smeard, cu ochi albaștri-verzui, nu mari, dar expresivi în concordanță cu cele rostite, un cap mare, o ținută mândră de comandant, o voce puternică, ușor alterată de fumat, în ansamblu așa cum mi-l închipuiam din descrierile Profesorului Nicolae Gostar. Prof. Daicoviciu accentua Gostár.

Cuprinsul evocării este dependent de mulți factori.

L-am cunoscut și apoi am fost doctorand al Profesorului Constantin Daicoviciu pe când acesta deținea importante funcții: rector al Universității „Babeș-Bolyai”, director al Institutului de Istorie și Arheologie, al Muzeului de Istorie a Transilvaniei, Președinte al Secției de istorie a Academiei RSR, membru în Consiliul de Stat ș.a. Fusese deputat, ministru adjunct, primise prestigiosul Premiu Herder.

Implică evocarea o privire critică asupra realizărilor celui plecat în lumea umbrelor cu 35 de ani în urmă? În caz afirmativ, cine are dreptul s-o încerce și când ? Sunt numeroase și întrebările neenumerat. Acum chiar dacă aș admite că nu îndeplinesc toate condițiile evocarea devine o datorie și vârsta nu-mi îngăduie amânări. Se cuvin a fi depuse mărturii, care se vor adăuga altora, și în timp vor sluji la închegarea unui portret veridic al celui care, jumătate de veac a slujit știința istorică, învățământul românesc, concetățenii, *patria*.

Popasurile în biografie, ca și realizările științifice, vor fi doar cele strict necesare. Volumul omagial la împlinirea vârstei de 60 de ani; volumul *In memoriam Constantini Daicoviciu*, cartea sa *Dacica*, numeroasele necrologuri și articole din enciclopedii, conțin informații complete în acest domeniu.

Opera sa acoperă trei perioade din istoria noastră veche: *Istoria geto-dacilor (Preromană), Romană și Postromană*. Se adaugă un număr important de contribuții cu teme diverse.

A folosit pozițiile sale social-politice pentru a obține fondurile necesare investigațiilor la dimensiunile corespunzătoare însemnătății cetăților, așezărilor și complexelor de cult din Munții Sebeșului (Orăștiei).

Cercetările lui D. M. Teodorescu s-au desfășurat la altă scară, la fel și introducerea rezultatelor acestora în circuitul științific național și internațional.

Constantin Daicoviciu a început singur, sau în colaborare, publicarea siturilor, a unor monografii de cetăți. Pentru perioada de început a statului dac erau încă probleme controversate, insuficient fundamentate.

Pentru C. D. opțiunea transilvană era necondiționată. A scris capitolul despre daci în *Tratatul de Istorie a României* (1960). La sfârșitul unui examen m-a întrebat dacă am citit revista Muzeului din Pitești, care tocmai apăruse. La răspunsul meu afirmativ a dorit să afle punctul meu de vedere față de cele afirmate de profesorul Radu Vulpe. M-am declarat convins că: „dată fiind politica pontică a lui Burebista, existența unei reședințe extracarpatică ar fi fost cu totul normală”. Nici nu mi-am dat seama când a ieșit de după birou. „Da !! Burebista a fost Popăscu, nu ? A fost Burebista, a fost Mihai, Ferdinand și noi am stat așa” – își duse brațele la piept. A reînceput traducerea inscripției lui Akornion din Dionysopolis. Comentariul Profesorului era mai puțin patetic, exact, mai apropiat de text. Am spus că nivelul arheologic corespunzător epocii Burebista de la Grădiștea este mai modest în comparație cu cel de la Popești, puțin convingător în raport cu mărimea realizărilor marelui rege.

Pentru cunoașterea epocii romane a dat durabile lucrări de tinerețe *Fouilles et recherches à Sarmizegetusa și Gli italici nella provincia Dalmazia*. Școala română de la Roma, Școala arheologică germană își dovedeau eficiența, aportul la modelarea unei noi generații de arheologi și istorici.

La investigațiile pentru cunoașterea epocii romane a avut permanente contribuții ca arheolog, epigrafist și istoric. A iubit mărturiile scrise fără a neglija cultura materială. În *La Transylvanie dans l' Antiquité* (București 1938) și edițiile care i-au succedat în alte limbi, perioada romană ocupă locul care i se cuvine. Apariția cărții a fost și o comandă politică la care membrii Școlii Române de la Roma au dat un răspuns corespunzător. Temerile s-au dovedit a fi reale. *La Transylvanie...* și *Histoire ancienne de la Dobroudja* erau necesare. Rapturile teritoriale, temporare sau de durată s-au produs totuși !

În ultimii ani ai vieții sale a scris în Pauly-Wissowa articole despre orașele din Dacia romană.

Au fost și zone de discuții sau dezacord. Localizarea Malvei la Denta și eterna polemică Romula – Malva – Dacia Malvensis în Banat, ipoteza lui Karl Patsch, la care Profesorul a subscris și a cheltuit mult timp, nervi și energie rămâne greu de acceptat. De altfel inscripția de la Denta are destule neclarități și Denta puține vestigii. A avut momente de critici dure, multe nemeritate, la adresa Prof. D. Tudor, inclusiv acel *Nesciendi ars*. Treptat, aceste accente s-au mai tocit și nu mai considera că are monopolul adevărului și puncte de vedere inatacabile.

În același timp, sigur că n-a putut ierta traducerea dată de D. Tudor cuvintelor *circuitum muri* cu „ziduri circulare” sau expresia „capul zeului în mărime naturală” etc., dar totodată a evitat alunecarea polemicii spre pamflet, sau utilizarea unor expresii reîntâlnite în alte zone, proprii publicisticii mediocre.

În cursul unei discuții s-a ivit la un moment dat și problema măsurii în care s-ar putea considera că religiile orientale au putut netezi drumul creștinismului. Multe culte veneau din zona de geneză a noii religii. Mi-a spus: „Nu te contrazic și nu-s convins. Ține seama că socialiștii și comuniștii nu s-au înțeles niciodată. E bine totuși s-o menționezi și s-o argumentezi.” Intenția de originalitate, impunea accentuarea, supraevaluarea diferențelor.

În cea din urmă dintre probleme, Dacia post-romană, pentru perioada mai târzie, prefera, pentru cultura Dridu, în locul atributului *Străromânească* pe cel de *Balcano-dunăreană*. Implicațiile erau evident majore și n-au rămas fără urmări inclusiv în statutul său.

Deosebit de utile, instructive sunt și majoritatea colaborărilor la revistele de cultură. Scrierile din *Steaua* oglindeau adeseori stadii ale cercetărilor, dar și frământările autorului, acribia, măsura.

A colaborat cu toate muzeele bănățene și transilvane, cu Ioachim Miloia, Marius Moga, Octavian Floca, Ioan Berciu ș.a. Mulți dintre discipoli s-au afirmat în învățământ și cercetare: Nicolae Gostar, Hadrian Daicoviciu, I.H.Crișan, Dumitru Protase, Nicolae Lupu, Mircea Rusu, Eugen Chirilă sau generația care-i încă pe baricade: Ioan Glodariu, Ioan Piso, Mihai Bărbulescu, Nicolae Gudea și alții.

Cerea cercetătorilor epocii clasice foarte bune cunoștințe de latină. Considera că inscripțiile Daciei romane sunt scrise într-o limbă latină accesibilă, la a cărei traducere nu admitea greșeli. Era mai tolerant cu

unele texte literare și epigrafice grecești. La un referat am citat incomplet dintr-o carte scrisă în latinește despre epigrafia palmyriană *Factum est ut per tria saecula incorruptae manserint formae litterarum*. „Mai lipsește ceva!” Profesorii Daicoviciu, Lascu și I.I. Russu, peste capul meu, menționau cuvinte care considerau că ar completa fraza. Eu am refotografiat mental pagina, am memorat ezitățile și am exclamat *Ita factum...* „Asta-i Domnule!” Era o altă lume de cunoscători, care culegeau bucurii și din astfel de rezolvări.

Aprecia creativitatea, observațiile la obiect, aforismele, constatările și exprimările neșablonarde. De altfel, avea adeseori exprimări mai colorate.

Înainte prezentării unui referat *Culte greco-egiptene în Dacia romană* m-a anunțat că voi susține *Inscripția CIL, III, 7954* cu semnalările și lectura care o propun. „Dom’ Profesor o am doar în cârpe, nici măcar dactilografiată”, și pe un ton schimbat: „peste toate, credeam că azi pun punct la referate”. „– N-avea grijă facem Proces Verbal cu referatul căruia, de altfel, ai să-i faci o scurtă prezentare.” Mi-a dat referatul necesar pentru publicarea inscripției CIL, III, 7954 la SCIVA deși propusesem o lectură diferită de cea dată de el în urmă cu ani. „Aveam cam vârsta dumitale pe atunci!” Câți ar fi făcut lucrul acesta ? Mă întrebam dacă m-aș fi numărat printre ei.

A fost un dascăl, un îndrumător de excepție, exigent, care știa în același timp să insuflă încredere. Într-un moment de cumpănă mi-a zis: „Ție nu ți-a intrat în cap că în momentul de față tu știi cel mai bine astea și tu trebuie să le scrii”. Îi datorez enorm.

După ultimul examen m-a invitat în casă. Am ridicat privirea spre pereți. „Cauți Biblioteca? Dar dincolo ce-i? În astea două camere am crescut doi băieți și cred că i-am crescut bine!”

Știind – se transmitea – că nu iubesc din cale afară drumurile la Cluj, de cel puțin nouă ore m-a anunțat să vin la București să discutăm despre referatul care urma să-l susțin. „Ședința Consiliului de Stat se termină în jurul orei 14⁰⁰. Așteaptă-mă la Athenè Palace – chelnerul știe masa mea.” A venit chiar înainte de ora 14⁰⁰. M-a întrebat dacă am probleme cu stomacul și la răspunsul meu negativ a comandat Domnia Sa. La sfârșit am dus mâna către buzunar. „Vrea să fie doctor în științe și nu știe că cine invită acela plătește”. Sala avea un ecou prea bun ! Nu știam cum să mă strâng.

Am cunoscut ceva mai devreme – și grație Prof. C.D. – dezvățul de a opta, a crede fără a înțelege, necesitatea de a cântări argumentele, drumul de la particular la general și revenirea; încercarea cel puțin, de a avea un stil afirmativ care-l considera tonic.

„Evită graba de a nega! Lasă o portiță. Oricum să nu începi o propozițiune cu o negație”. Dorind parcă să reamintească: „orice negație sărăcește realitatea de un adevăr pe care noi trebuie să-l descoperim”.

Culte orientale erau detașate din religia provinciei și apoi reintegrate, fără a omite rolul religiei în ansamblul societății. Dozarea și nuanțarea erau subînțelese.

Ca membru al Consiliului de Stat atunci când s-a propus înființarea *Gărzilor muncitorești* a spus: Tov. Președinte. Intelectualitatea este în mijlocul maselor nu pe lângă ele. Să se numească *Gărzi patriotice* în care să fie incluși și intelectuali. Ceaușescu a fost de acord. Comenta „De ce să nu știm ce fac ? Noi la Cluj avem o experiență tristă din anii ’45, ’46.

În alt moment. – De ce ne pleacă sașii mă Sanie ?

– Nu știi dom’ Profesor.

– Israelul e din ’48 evreii care vor pleacă. Germania a existat, momente grele au mai fost și totuși ei n-au plecat. Ce zici ? trebuie să ai o părere.

– Dom’ Profesor. Au trecut prin Uniune, au văzut cam ce-i pe acolo, situația actuală nu se știe cât va dura și, peste toate, nimeni nu pleacă de bine.

Știa că ruperea unui echilibru demografic multiseclar în Transilvania poate avea consecințe.

Ultima mare întâlnire care a condus-o a fost Conferința Internațională de Studii Clasice „Eirene” 2–7 octombrie 1972. Cuvântul de deschidere l-a rostit în latinește iar scurta alocuțiune de închidere în latină și italiană. A încheiat citând poetul italian G. Carducci – cuvintele erau în armonie cu firea și gândurile celui care le rostea și spuneau mai mult decât ar fi putut să spună nepenalizat: „Siate buoni e credete: credete all’ amore, alla virtù, alla giustizia, credete agli alti destini del genere umano, che ascende glorioso per le vie della sua ideale trasformazione. Così avverrà che la scienza vi afforzi, che l’arte vi consoli, che la patria vi benedica ! Valet sodales!”

Adăugăm, fără a comenta, trei din scrisorile primite de la Acad. Prof. Constantin Daicoviciu.

Statuia profesorului Constantin Daicoviciu din preajma Muzeului de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca.

Iubite Tor. Samie,

Mă scuzi că-ți scriu cu întârziere, dar - îți
mă scuipă - atâta am pe cap...

Intâi : Mulțumesc pt. stivile ce mi le dai;
și pentru extraul foarte interesant
și valoros.

Sec-do : Sunt de acord cu amânarea
pe luna decembrie a clame-
mentului - Scrie-mi din timp
date ca să știi să se poată merge
pe la meșterul lui Șer. la Roma.

Lucolo: toate cele bune și aport
la muncă!

Cu prețuire:
al ștăle
C. Sarcovay

Cluj, 1 xi 1969.

Cluj, 15/11/1973.

Dragi-Tov. Samie,

Am o mare rugămintă: Ai cartea lui
Robert du Mesnil du Genisson, Études sur les
dieux phéniciens hérités par l'Empire Romain
Leyden, E.J. Brill 1970 ? Te întreb!

Dacă o ai, te rog fă o scurtă descriere
de ramă (sau numai dacă vrei), 1-2 pagini
de mână pt. Acta Mus. Nap. 1973. —

Noi avem cartea de la autor și moral-
mente suntem obligați la o dovă de ramă.

Te rog, căsprunde-mi imediat, dacă
ai cartea lui Fati ? Dar imediat !!

Dacă ai cartea, trimite dăruia de sar-
ma în cel mult 10-15 zile !! — Te rog
insistent al Statului C. Dăncușiu

Dragi-tov. Samie,
Am citit studiul Stell Onomastica
Orientală, bu place!

Pe Homareus ni face Sal-
mas nu-i faci în ordine m-
mele, ponemindu-i diverșii
în legătură cu Alapatha și
cu Ramus. —

Așa ai vrut, nu e o
ombrină ?

Scris-mi, te rog, ce să fac?
Lăsați-mă asa cum ai redactat.

Cluj, 12/11/1973

Cu bine și salutar
al Statului
C. Dăncușiu